

Jak?

podręczne narzędzie ułatwiające osobom
z niepełnosprawnością intelektualną
przyjazne zgłaszanie swoich oczekiwań

1. Do kogo jest skierowana innowacja?

Innowacja **Jak?** może być wdrażana i realizowana przez wszystkich zainteresowanych wspieraniem i włączaniem społecznym osób z niepełnosprawnością intelektualną (ONI), a w szczególności przez:

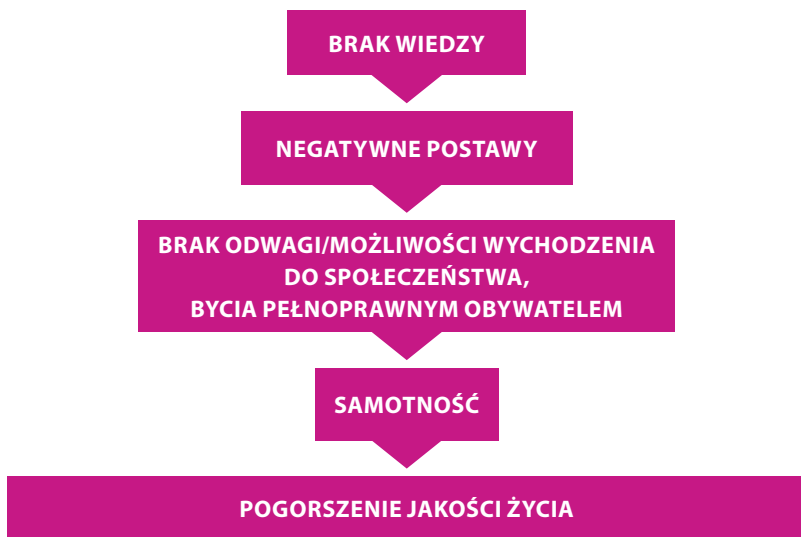
- osoby z niepełnosprawnością intelektualną, ich rodziców i opiekunów,
- osoby na co dzień pracujące z osobami niepełnosprawnością intelektualną,
- ośrodki szkolno-wychowawcze, wsparcia i adaptacji, placówki rehabilitacyjno-opiekuńcze, domy pomocy społecznej oraz organizacje i instytucje działające na rzecz ONI.

2. Na jaki problem społeczny odpowiada innowacja?

Integracja to hasło, które od wielu lat nieodłącznie wpisuje się w problemy osób z niepełnosprawnościami (OzN). Z pewnością można zauważyć zmiany będące następstwem wcielania w życie tego hasła – m.in. likwidację barier architektonicznych czy udostępnianie obszarów przestrzeni społecznej wcześniej niedostępnej dla OzN. Podejmuje się działania zmierzające do zmiany postaw wobec osób z niepełnosprawnościami i wiele z nich jest niezwykle efektywnych. Nie zawsze jednak postawy wobec OzN są zgodne z ich oczekiwaniami. Przyczyny są zapewne zróżnicowane, jednak wydaje się, iż u ich źródła leży **niewiedza – dotycząca nie tyle samej niepełnosprawności, co konkretnych oczekiwań osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów.**

Innowacja **Jak?** odpowiada na problem związany z brakiem akceptacji osób z niepełnosprawnością intelektualną w przestrzeni społecznej, np. w autobusie, na koncercie, w sklepie, przychodni lekarskiej. Z badań wynika, że czynnikiem warunkującym takie

sytuacje jest brak wiedzy związanej z funkcjonowaniem osób z niepełnosprawnościami i stereotypowe ich postrzeganie. Z drugiej strony nieprzychylnie postawy, obojętność, mniej lub bardziej jawna niechęć hamują włączanie się osób z niepełnosprawnością intelektualną w codzienne funkcjonowanie społeczne, a to z kolei może powodować ich samotność i pogorszenie jakości życia.

Przeprowadzona w ramach „Badania potrzeb osób niepełnosprawnych”¹ analiza populacji osób z niepełnosprawnościami przez pryzmat rodzaju niepełnosprawności pokazała, że **wskaźnik jakości życia dla osób z niepełnosprawnością intelektualną jest wyraźnie niższy** – „niemal połowa badanych (48%) plasuje się w najniższym segmencie pod względem wartości tego wskaźnika. Różnice w poziomie wykształcenia, aktywności zawodowej, a często również problemy zdrowotne to dodatkowe czynniki, które sprawiają, że ONI to grupa najbardziej zagrożona **wykluczeniem społecznym**.

¹ Badanie zlecone przez PFRON, zrealizowane w 2018 r. przez Badanie Społeczne Marzena Sochańska-Kawiecka.

Wskazywany problem – częsty brak akceptacji osób z niepełnosprawnością intelektualną w miejscach publicznych – jest w zasadzie niemierzalny i trudno wyrazić skalę zjawiska w liczbach, statystykach. Jest jednak dostrzegalny w miejscach publicznych, w których pojawiają się ONI. Wskazują na to różne inicjatywy społeczne (np. projekt „Przystanek Szekspir” Fundacji JA TEŻ czy Troche.Inaczej.pl), których celem jest właśnie zmiana wizerunku ONI. Ponadto nasz język, także publiczny, medialny, polityczny często posługuje się niepełnosprawnością intelektualną w znaczeniu pejoratywnym, np.: „Poczułem się jak upośledzony, gorszy obywatel” (tytuł artykułu zamieszczonego na jednej ze stron portalu wp.pl)

Przez kilka lat doświadczyliśmy sytuacji, w których ludzie nie akceptowali obecności moich dzieci np. na koncercie, w środkach transportu miejskiego. Spotykałam też sytuacje, gdy inne dzieci ciekawie patrzyły na moją rodzinę, pytały o moje dzieci z niepełnosprawnością, a skonsternowane matki nie wiedziały co robić lub JAK się zachować.

Doświadczałam też wielu sytuacji, podczas których czułam, że ja i moje dzieci jesteśmy pełnoprawnymi mieszkańcami miasta, kiedy wiedziałam że dziewczynki są akceptowane takimi jakimi są. Chciałam opowiedzieć innym JAK to jest, co robić, a czego nie robić w obecności osób z niepełnosprawnościami.

Beata Podlasek, innowatorka społeczna – autorka innowacji **Jak?**

3. Opis innowacji

Skąd pomysł?

Innowacja **Jak?** jest odpowiedzią na codzienność, jakiej doświadcza autorka jako mama zastępcza trójki dzieci z niepełnosprawnościami. Prowadzenie rodzinnego domu dziecka i wychowywanie dzieci z niepełnosprawnościami pokazało, że postawy wobec OzN rzadko są pozytywne. Doświadczenia innowatorki nie są wyjątkowe – wielu rodziców i opiekunów dzieci i osób z niepełnosprawnościami przeżywa podobne sytuacje. Autorka zadała więc sobie pytania:

- Dlaczego w przestrzeni społecznej nadal jest tak mało osób z niepełnosprawnością intelektualną? A jeśli są, to najczęściej w grupie, w ramach wycieczek organizowanych przez ośrodki terapeutyczne.
- Dlaczego zdarzają się sytuacje, w których dzieci z niepełnosprawnościami nie są wpuszczane na place zabaw?
- Dlaczego, gdy do sklepu wchodzi matka z dorosłą córką z Zespołem Downa komunikującą swoje potrzeby poprzez krzyk, ludzie albo zatrzymują się i patrzą bezwstydnie, albo natychmiast odwracają wzrok?
- Czy tak musi być? JAK być powinno?

*Nie chciałam, by to była moja indywidualna narracja, uważam, że mój głos musi współgrać z głosami innych rodziców, opiekunów i osób z niepełnosprawnościami. Wielokrotnie rozmawiałam z różnymi osobami podejmując tę problematykę. Słyszałam, że ludzie czują się niepewnie, nie wiedzą **jak** się zachować. Dlatego też wierzę, że innowacja **Jak?** może być jednym z narzędzi ocieplania relacji.*

Beata Podlasek, innowatorka – autorka innowacji

Osobiste doświadczenia i natura badacza doprowadziły innowatorkę do wniosku, że brak wiedzy jest głównym źródłem warunkującym nieprzychylnie zachowania zdrowej części społeczeństwa wobec osób z niepełnosprawnościami.

Istota innowacji

Istotą innowacji jest przekazanie wiedzy na temat oczekiwań osób z niepełnosprawnością intelektualną i/lub ich rodziców i opiekunów wobec innych ludzi w bezpośrednim kontakcie w przestrzeni społecznej.

Innowacyjne narzędzie to zaprojektowana z myślą o ONI podręczna i symboliczna sakiewka, w której osoba z niepełnosprawnością intelektualną może umieścić zwinętą w rulonik kartkę z treścią wyrażającą jej oczekiwania wobec drugiego człowieka. To narzędzie stwarza szansę na wzmacnianie pozytywnych reakcji otoczenia, unikanie moralizatorstwa, konfliktu i agresji na rzecz pozytywnej narracji poprzez przełamanie konwencji w chwili, gdy osoba z niepełnosprawnością intelektualną wychodzi do osoby pełnosprawnej, oferując przyjacielski gest i „gadżet” – **ocieplacz relacji**.

ilustracja Aleksandra Nowak

Testowanie innowacji

Fundamentem innowacji **Jak?** jest podmiotowość osób z niepełnosprawnością intelektualną. W czasie testowania osoby zależne zostały wysłuchane i to ich głosy i opinie stały się kluczowe dla całego rozwiązania. „Ocieplacz relacji”, narzędzie innowacji, umożliwia wyrażanie siebie oraz sprawstwo osób zależnych. W tworzeniu pierwowzoru ocieplacza uczestniczyły osoby zależne, projekt graficzny instrukcji obsługi opracowała osoba z niepełnosprawnością intelektualną, a sam gadżet został zaprojektowany tak, by mógł być wykonany przez uczestników warsztatów terapii zajęciowej. Dzięki otwartemu konkursowi projektowemu, konsultacjom z ekspertami i przetestowaniu kilku prototypowych wariantów udało się wypracować modelowy „ocieplacz relacji”.

Jak? – rozwój innowacji:

- przeprowadzenie badań jakościowych umożliwiających sprawdzenie, jak osoby z niepełnosprawnością intelektualną i/lub ich rodzice/opiekunowie funkcjonują w przestrzeni społecznej, w szczególności:
 - jak kształtują się postawy i przekonania wobec osób niepełnosprawnych intelektualnie;
 - jak sami zainteresowani chcieliby, żeby wyglądała rzeczywistość.
- wygenerowanie postulatów, które ONI i/lub ich opiekunowie chcieliby skierować do reszty społeczeństwa
- opracowanie projektu narzędzia innowacji, czyli:
 - przygotowanie treści komunikatu we współpracy z ekspertem ds. osób z niepełnosprawnością intelektualną i zredagowanie w taki sposób, aby była uniwersalnym przesłaniem;
 - wyłonienie pomysłu narzędzia w drodze otwartego konkursu projektowego → ocieplacz relacji;
 - uatrakcyjnienie przekazu i wzmocnienie intencji poprzez umieszczenie postulatów w specjalnie zaprojektowanych sakiewkach, uzupełnionych o drobny prezent – muszelkę (nawiązującą do regionu powstania i testowania innowacji);
 - dostosowanie koncepcji narzędzia pod kątem umożliwienia udziału ONI w jego tworzeniu.

- ocieplacz relacji, czyli **Jak?** w akcji – wręczanie przez ONI i/lub ich opiekunów gotowych ocieplaczy (sakiewek) wybranym przez siebie osobom w wybranych sytuacjach.

Efekty – przełamywanie barier, informowanie, nawiązywanie relacji, edukacja, łamanie stereotypów, oswajanie niepełnosprawności, a w efekcie ułatwianie społecznego funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami i ich rodziców/opiekunów (efekt kuli śniegowej).

Innowacja krok po kroku

Wykonanie „Ocieplacza” krok po kroku:

- potrzebny jest materiał przyjemny w dotyku, w ciepłych kolorach (np. różowy, niebieski, pomarańczowy, zielony) – jego właściwości wzmacniają efekt „ocieplania” i jednocześnie pozwalają uwzględnić preferencje odbiorcy ocieplacza;
- z materiału wycina się koło o średnicy ok. 30 cm;
- na zewnętrznej stronie sakiewki umieszczamy widoczny znak zapytania, np. namalowany metalicznym flamastrem (znak zapytania to logo innowacji **Jak?** i jednocześnie intrygujący znak wzniewający ciekawość odbiorców);
- koło po uformowaniu sakiewki związywane jest na zewnątrz rzemykiem;
- wewnątrz sakiewki umieszczamy:
 - komunikat zawierający spersonalizowane oczekiwania osoby wręczającej wobec drugiego człowieka, (porady: kartka papieru wycięta specjalnymi nożyczkami spotęguje efekt estetyczny; treść postulatów wydrukowana widocznym kolorem – lepiej unikać czarnego ze względu na negatywne skojarzenia; można kartkę zwinąć w rulonik i przewiązać wstążeczką).
 - drobny prezent – element oddający indywidualizm lub regionalizm ocieplacza, budzący pozytywne skojarzenie (oryginalna sakiewka zawierała muszelkę podkreślającą nadmorski charakter innowacji).

Otwarta forma i uniwersalny charakter ocieplacza relacji sprawiają, że może być modyfikowany, a kreatywność wykonawców dodatkowo uatrakcyjnia przekaz i nadaje mu

indywidualny charakter poprzez m.in.:

- personalizację tekstu komunikatu, np. poprzez dodanie imienia lub opis konkretnego zachowania wpisującego się w określony rodzaj niepełnosprawności;
- wybór regionalnego gadżetu, np. pierniczka (Toruń), mini-krasnala (Wrocław), obwarzanka (Kraków).

Ocieplacz relacji ma wszechstronne zastosowanie w przestrzeni społecznej i może być wręczany w takich miejscach, jak: urzędy, szkoły, gabinety lekarskie, poczekalnie przychodni, autobusy, teatry, kawiarnie, parki, baseny, mecze koszykówki, domy i na przyjęciach okolicznościowych. Ponadto innowacja **Jak?** może być wykorzystywana jako **narzędzie edukacyjne** podczas zajęć szkolnych (na różnych poziomach), jak również przedszkolnych. W tym wypadku ważnym jest wprowadzenie późniejszych użytkowników innowacji w ideę ocieplacza i przeszkolenie.

Dzieci albo czytały same albo prosiły rodziców o przeczytanie. Później wspólnie bawiły się z moją córką, nie odpychały jej.

Mama, uczestniczka testowania o rozdaniu sakiewki podczas przyjęcia urodzinowego

[Córka była] bardzo wzruszona, nie wiedziała, co powiedzieć. Uważała, że sakiewka jest tak bardzo szczególna i ważna. Podobał mi się fakt, że mogłam jej o projekcie opowiedzieć oraz że była nim bardzo zainteresowana.

Mama, uczestniczka testowania o reakcji osoby obdarowanej ocieplaczem relacji

Dzięki tutce [rulonikowi] bez słów powiedziałam, co z córką czujemy. Udało mi się.

Mama, uczestniczka testowania

*Początkowe obawy, niepewność wynikająca z braku doświadczenia w obcowaniu z młodzieżą z niepełnosprawnością intelektualną oraz nieznanymi ograniczeń osób z dysfunkcjami udało się rozwiązać na spotkaniu zapoznawczym, podczas którego młodzi uczestnicy i członkowie naszej innowacyjnej społeczności wręczyli seniorkom-mentorkom sakiewki **Jak?***

Jolanta Rychlik – innowatorka, współautorka innowacji „W labiryncie dorosłości”

Bardzo pozytywne, jest to bardzo potrzebne. Ludzie są zaskoczeni. Siedzą, myślą, sprawia to, że zmienia się ich nastawienie.

Uczestniczka testowania

Syn wyraźnie używa woreczków, aby wyrazić swoje uczucia, wdzięczność, sympatię. Nie posługuje się mową zbyt sprawnie, więc taki gest bardzo pomaga. Ociepla relacje.

Mama uczestnika testowania – osoby z niepełnosprawnością intelektualną

Początkowym założeniem było wyposażenie osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin w narzędzie, które wspomże ich w sytuacjach trudnych, sprawi, że przestaną być bezradni. Tymczasem ocieplacz jest również wykorzystywany jako podziękowanie, wyrażenie wdzięczności, informowanie i wyjątkowo zaradzenie w sytuacji trudnej.

Beata Podlasek – innowatorka

4. Kto za tym stoi?

fol. Aleksander Trafas, Laboratorium
Innowacji Społecznych

Beata Podlasek – autorka innowacji **Jak?**, zaangażowana i aktywna społecznie innowatorka, ekspertka posiadająca duże doświadczenie. Prowadzi Rodzinny Dom Dziecka, w którym (wraz z mężem Darkiem) wychowuje dzieci z niepełnosprawnościami, w tym niepełnosprawnością intelektualną. Należy do Polskiego Stowarzyszenia na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym KOŁO w Gdyni, jest członkinią komisji rewizyjnej stowarzyszenia. Prowadzi również zajęcia dla seniorów w Centrum Aktywnego Seniora w Gdyni. Z wykształcenia jest pedagogiem.

*Innowacja **JAK?** jest odpowiedzią na potrzebę podniesienia komfortu życia moich Dzieci, znalezienia dla nich miejsca w przestrzeni społecznej, miejsca, którego czasem niestety brakuje. Najistotniejsze było to, aby poszukiwanie przebiegało w sposób przyjazny. Cel został osiągnięty, a nawet udało się zrealizować coś więcej. Sakiewka stosowana w innowacji **JAK?** stała się także podziękowaniem, życzliwym amuletem. Cały projekt daje wiarę, iż zwyczajna mama może zmienić chociażby fragment świata dla swoich Dzieci.*

5. Kontakty

facebook.com/JAK-449255195468764/

<https://innowacjespolecznejak.blogspot.com/>

<https://www.innowacjespoleczne.org.pl/jak>

Kontakt: **Beata Podlasek**

tel.: 609 935 288, e-mail: jakinnowacjespoleczne@wp.pl

Tekst: Magdalena Żółkiewicz
Redakcja: Ewa Rościszewska
Projekt i skład: Kotburi, www.kotburi.pl
Maj 2019

